

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MAGMA

Sayı: 19 • Aralık 2016

Baykuş

DOĞANIN GÖZÜYLE: TARİH

Dosya

Piri Reis Yitik Zamanın Haritaları

Yeni kıtanın bulunduğu, Avrupa'nın yağmalamak üzere Hindistan'ı fark ettiği çağda, bir Osmanlı haritacısının akıl sır almaz haritaları... Kulak verilseydi belki de dünyanın yazgısını değiştirebilecek donanma komutanının tartışılmalı idamı... Magma'nın tarih yazarı Feray Coşkun, Piri Reis'in kâğıt yollarla dolu öyküsünü ve haritalarının gizemini anlattı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

● Piri Reis'in 1513 tarihli haritasının elimize ulaşan kısmı Kolomb'un Amerika'ya dair izlenimlerini gösteren elimizdeki kartografik belge. 1517'de Yavuz Sultan Selim'e Kahire'de sunulmuş. Piri Reis bu haritayı çizebilmek için ayrıca Arap ve Portekiz kaynaklarını da kullanmış. Haritanın diğer kısımları kayıp.

PHI REIS, KEMAL ÖZDEMİR, BAŞKENT OFSET KÜLTÜR VİNYLLERİ, 1994

Yitik Zamanın Haritaları

Piri Reis, mucizevi dünya haritasıyla Osmanlı'ya batı yönünde yeni beliren bir ufku mu tarif ediyordu? Osmanlı, Piri Reis'i idam etmeseydi Portekiz ve diğer denizci Avrupalılar gibi Hindistan'a mı açılacaktı? Piri Reis'in denizcilik hayatı ve gizemli haritalarının müthiş öyküsü...

yazı: FERAY COŞKUN

BURASI GELİBOLU, PİRİ'NİN BÜYÜDÜĞÜ, DENİZCİLİĞİ öğrendiği, hayranlıklar saçan haritalarını çizdiği topraklar. Ne tuhaf, belki de onun bilinmez okyanuslarına, uzak adalarına beni sürükleyen, geçmiş zamanın renkli atlaslarında dolaştıran, Gelibolu'nun karşı kıyısında büyümüş olmamdı. Sularla rüzgârların birbirine dolandığı, gökten ateşlerin yağdığı, en büyük savaşların sahne aldığı boğazın o kıyısındaydım. Zamanın bazen aktığı, bazen birbirini boğazladığı o yerde, Piri'nin sırlar coğrafyasını düşünüyordum.

Gelibolu, bugün Çanakkale'ye bağlı bir ilçe. Osmanlı döneminde ondan bağımsız ayrı bir sancağın merkeziydi. Yıldırım Bayezid zamanında kurulan tersaneyle önemli bir Osmanlı deniz üssü olma ayrıcalığına kavuştu. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun en tanınmış kaptanlarından ve haritacılarından Piri Reis de gözlerini dünyaya burada açtı. Asıl adı Muhiddin Piri idi, Karaman'dan Gelibolu'ya göç eden bir ailenin çocuğuydu ama doğum tarihi tam olarak bilinmiyor. Genel kanı onun 1465 ile 1470 yılları arasında doğduğunu, önceki dönem Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da ele geçirmiş, Balkanlar ve Anadolu'da genişliyerek

imparatorluk olma yoluna girmiş. Akdeniz ve Karadeniz ticareti Venedik ve Cenevizlilerin elinde, okul kitaplarının o meşhur Keşifler Çağı henüz başlamamış.

Gelibolu'da doğma bahattının yanı sıra Piri Reis, denizcilğe dönük tutkusuyla meşhur bir korsan ve kaptan Kemal Reis'in de yeğeni. Denizcilğe dair ilk bilgilerini ondan öğrendiğini, denize ilk onunla açılmış olduğunu varsayabiliriz. Akdeniz'de geçirdikleri korsanlık yıllarının ardından 1495 yılı civarında birlikte Osmanlı Devleti'nin hizmetine girdiler. Yaptıkları en önemli işlerden biri Mısır'a gitmekte olan Osmanlı gemilerini Rodos şövalyelerine karşı korumaktı. Ayrıca birlikte Osmanlı donanmasında yer alarak Venediklilere karşı yapılan İnebahtı Kuşatması (1499) ve Mora Seferi'nde (1499 - 1502) savaşarak İnebahtı, Modon, Koton, Navarin'in fethinde bulundular. Sultan 2. Bayezid'in emri üzerine Endülüsten kovulan Müslüman ve Yahudileri 1505 yılı civarında Kuzey Afrika ve Osmanlı limanlarına taşıdılar. Amcası Kemal Reis'in Sisam adaları yakınında yakalandığı bir fırtına yüzünden 1510'da ölümü üzerine, Piri Reis'in oğulları Gelibolu'ya dönerek bugün onu tanıtmamıza vesile olan haritalarını çizmeye koyuldu.

Piri Reis ve Haritaları

Birçok kişi için Piri Reis veya Osmanlı haritacılığı dendiğinde akla ilk gelen şey Piri Reis'in Gelibolu'da 1511-1513 yıllarında üzerine çizdiği ve 1517 yılında İslam dünyasının en kutsal merkezleriyle beraber hali-feliği de ele geçiren Yavuz Sultan Selim'e Kahire'de sunduğu haritadır. Sultan Selim'in bu haritayı nasıl değerlendirdiği, hakkında ne düşünüldüğü, yahut haritanın bir kısmının zaman içerisinde nasıl kaybolduğu bilinmiyor. Lâkin emniyet olduğumuz birşey var, o da Piri Reis'in haritasının günümüze ulaşan bir kısmı bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde. Bu haritanın varlığından nasıl haberdar olduğumuz meselesi de öyküsünün dramatik parçası.

Bir Alman filoloji ve teoloji uzmanı, Adolf Deissmann'ın 1929 yılında İstanbul'a gelir. Uzmanımız, o sırada Asar-ı Atika Müzesi Müdürü olan, aynı zamanda Osman Hamdi Bey'in de kardeşi Halil Eldem ile görüşür ve Fatih Sultan Mehmed'in zamanında kartografyaya ilgisini araştırmak amacıyla henüz incelenmemiş eserlere ulaşmak istediğini belirtir. Deissmann, Eldem'in izniyle Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki bazı haritaları görme imkânı bulur. İşte bu haritalardan biri de Piri Reis'in o ünlü haritasıdır. Deissmann bu haritadan, o sıralar tesadüfen İstanbul'da bulunan Alman oryantalist Paul Kahle'yi de haberdarer. Daha önce Piri Reis'in başka bir eseri *Kitab-ı Bahriye*'yi incelemiştir Kahle. Alman oryantalist bilimci, haritanın Piri Reis'e ait olduğunu tespit ederek 1931'de Leiden'deki Şarkiyatçılar Kongresi'nde bilim dünyasını onun varlığından haberdarer. Kaynakları arasında Kolomb'un bugün elimizde olmayan haritasının da geçiyor olması bilim dünyasında büyük bir heyecanla karşılanır. Harita, *Uçretisi* Zed iddiaları ortaya atılır ki Piri Reis'in

bu eserinin Osmanlı döneminden günümüze intikal eden en gizemli eser olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Peki neydi bu haritayı bunca ilginç kılan?

Aslında dünya haritası olduğu ve günümüzde sadece üçte birlik kısmının ulaştığı düşünülen portolan, 1 bölü 12 milyon ölçekli ve 90 * 65 santim boyutlarındaydı. İkiisi büyük, üçü küçük, toplam beş rüzgârgülüne sahipti. Sağda İber Yarımadası ve Kuzey Afrika'nın bir kısmını, solda Orta Amerika'nın doğu kıyılarıyla Güney Amerika'nın bir kısmını gösteriyordu. Tipik portolan özelliklerine uygun olarak enlem boyamlar çizgileri çizmiyor, kıyı ve şehirlerin yanı sıra bahsettiği coğrafyaların yerli halklarını ve hayvanlarını da tasvir ediyordu. Öyle ki tüm bunlar arasında bolca hayali ada, efsane

6

VENEDİK

Piri Reis'in "suisinde bir azım şehir" olarak tanımladığı Venedik, deniz gücü ve ticaret açısından on beşinci ve on altıncı yüzyıllar boyunca Osmanlı'nın Akdeniz'deki en büyük rakibiydi. Son dönemde, Piri Reis'in 1502 yılında Venedik'te yaşadığına gerekçesiyle tutaksızlığına ve işkence gördüğüne dair bazı iddialar ileri sürüldü.

بۇ شەھەر دۇنیا مەشھۇر
بۇ شەھەر دۇنیا مەشھۇر
بۇ شەھەر دۇنیا مەشھۇر
بۇ شەھەر دۇنیا مەشھۇر
بۇ شەھەر دۇنیا مەشھۇر

شەھەر و تەبىئەت

BU ŞEHİR KEMAL ÖZDEMİR, BAŞKENT OFSET FAKTOR VAYNLANI 1994

KIBRIS

Piri Reis'in "fevkalade mamur, yeşillik bir adadır" dediği Kıbrıs (Cezire-i Kıbrıs) Adası'nın merkezinde Lefkoşe Kalesi yer alır. Reis, adadayı bin köy olduğunu duyduğunu ancak adayagidipde bu konuyuusal ettiğinde köysayısının dört bine düştüğüşe kline bircevap aldığınisöyler. Kıbrıs, 1571'deyaniPiri Reis'in ölümündenyaklaşık onyediyıl sonra Osmanlı topraklarına katıldı.

ve egzotik canlı da yer alıyordu. Sol kolonundaki bir ifade de haritanın Hacı Mehmed'in oğlu, Kemal Reis'inbirader zadesi Piri Reis tarafından 919 (Mart - Nisan 1513) yılının Muharrem ayında yapıldığı ve bir benzerinin kimsede olmadığı ifade edilir. Haritanın bu kısmındaki el yazısı, haritanın diğerkısımındakiel yazısıyla uyumsuzdur. Piri Reis'in haritasının diğer bir kısmındaki el yazısı, haritanın diğer kısımlarındaki el yazısı ile uyumsuzdur. Piri Reis'in haritasının diğer kısımlarındaki el yazısı, haritanın diğer kısımlarındaki el yazısı ile uyumsuzdur. Piri Reis'in haritasının diğer kısımlarındaki el yazısı, haritanın diğer kısımlarındaki el yazısı ile uyumsuzdur.

olabileceğiyle ilgili kuşku lar vardır.

Yararlandığı kaynaklar konusunda Piri Reis, Arapların Caferiye dediği sekiz dünya haritasından, bir Arabi Hint haritasından, Sind, Hind ve Çin ülkelerini gösteren dört Portekiz haritasından ve Kolomb'un Batı'yı tasvir eden haritasından bahseder. Bu kaynak listesinin tam olarak neye yaradığı tartışma konusudur. Örneğin Caferiye kelimesiyle Reis ne demek istemiştir? Coğrafya demek isterken eli sürçüp de Caferiye mi yazmıştır, yoksa Abu Ca'fer olarak da bilinen Halife el-Memun döneminde üretilen haritaları mı kast etmektedir? Sorular soruları kovalar. Piri Reis, Kolomb'un kayıp haritasına nasıl ulaşmıştır? Hangi öğeler tam olarak Kolomb'un haritasından alınmıştır? Yararlandığı Batılı kaynakların bir kısmı bazı araştırmacıların iddia ettiği üzere aslında Çin veya İslam kültür dünyasına yahut her ikisine birden mi aittir? Yoksa çok daha karmaşık bir durumla mı karşı karşıyayız? Tüm bu sorulara dair akademik tartışmaları burada ele almak mümkün değil ancak bu konuda Gregory McIntosh'un 2000 yılında basılan *The Silk Road: A History of the Great Trade Routes of the World* (1513 (Piri Reis'in 1513 Tarihli Haritası) adlı kitabıyla

riye kelimesiyle Reis ne demek istemiştir? Coğrafya demek isterken eli sürçüp de Caferiye mi yazmıştır, yoksa Abu Ca'fer olarak da bilinen Halife el-Memun döneminde üretilen haritaları mı kast etmektedir? Sorular soruları kovalar. Piri Reis, Kolomb'un kayıp haritasına nasıl ulaşmıştır? Hangi öğeler tam olarak Kolomb'un haritasından alınmıştır? Yararlandığı Batılı kaynakların bir kısmı bazı araştırmacıların iddia ettiği üzere aslında Çin veya İslam kültür dünyasına yahut her ikisine birden mi aittir? Yoksa çok daha karmaşık bir durumla mı karşı karşıyayız? Tüm bu sorulara dair akademik tartışmaları burada ele almak mümkün değil ancak bu konuda Gregory McIntosh'un 2000 yılında basılan *The Silk Road: A History of the Great Trade Routes of the World* (1513 (Piri Reis'in 1513 Tarihli Haritası) adlı kitabıyla

●

MİDİLLİ

Midilli, Piri Reis'in en ayrıntılı şekilde anlatıldığı adalardan biri: "Bu adadağılık bir yerdir. Akarsu lan vardır. Çevresi yüz altmış mildir. En meşhur kalesiadanın gündoğusu tarafındapoyrazakarşive Anadolu karşısındadır."

Cevat Ülkekel'un *Yaşamı ve Yapıtlarıyla Piri Reis* (2007) adlı üç ciltlik eserinin oldukça önemli tespitler içerdiğini belirtmek gerekir.

Dünya Haritasına Dair Farklı Görüşler

Bir Türk amirali 1956 yılında, Piri Reis'in haritasının tıpkıbasımını Washington'daki Amerikan Hidrografi Dairesi'ne hediye etti. Vikinglerin Amerika kıtasına yaptığı yolculuklar üzerine çalışan Amerikalı kaptan Arlington H. Mallery bu baskıdan haberdar oldu ve ilginç bir şekilde bu haritanın Antarktika'nın buzlar altındaki coğrafyasını gösterdiğini iddia etti. Bu iddiayı ciddiye alan Amerikalı akademisyen Charles Hapgood, aralarında iki oğlunun da olduğu bir çalışma ekibi kurarak yedi yıl boyunca iddia üzerinde çalıştı ve 1966 yılında basılan *Eski Deniz Krallarının Haritaları* adlı çalışmasında Hapgood ve ekibi Piri Reis'in haritasının, binlerce yıl önce yaşamış, enlem boylam hesaplamalarını ve küresel trigonometriyi bilen ileri düzeydeki bir uygarlığın çizdiği haritayadayandığını ileri sürdü.

Bazı araştırmacılar haritanın kökenlerini Çinli amirallerin Kolomb'tan önce Amerika kıtasına yaptıkları seferlere bağladı. İddiaya göre bu süreçte edinilen kartografik birikim, Venedikli birticcararacılığıyla Batı'ya ulaştı. Kolomb'un haritasında kendine yer buldu ve sonra Piri Reis'in eline geçti. Ancak kulağa hoş gelebilir, fakat ilim dünyasında tutunamadı. Gele-

lim haritanın hakkında en çok konuşulan özelliğine yani Kolomb'un kayıpharitasıyla olan bağlantısına.

Piri Reis'in Kolomb'un haritasından yararlandığını ifade etmesi, eseri için kendi çağının en güncel haritası düşüncesini aklı getirdi. Oysa ki Juan de la Cosa'nın, Reis'ten önce çizdiği haritası, Harita ve Haritası kartografiteknigive güncellik

açısından daha öndeydi. Yine bu tarihlere yakın benzer haritalar olduğuna dikkat çeken Celal Şengör, Piri Reis'in haritasının sanıldığı gibi çağının ilerisinde değil, gerisinde olduğunu vurguladı. Cevat Ülkekel ise Piri Reis'ten sonra çizilen birçok haritanın onun kadar gerçekçi olduğunu ve haritanın tarihsel açıdan oldukça önemli

olduğunu vurguladı. On altıncı yüzyılda, dünyayı Piri Reis'ten daha iyi betimleyenler vardı şüphesiz fakat birçok uzmanın üzerinde mutabık kaldığı üzere onun haritasını eşsiz yapan şey, Kolomb'un Amerika'ya yaptığı seferlerin izlerini taşıyan eldeki en eski kartografik belge olmasıydı. Bilindiği üzere Kolomb, 1492'de Hindistan'a batıdan ulaşmak için çıktığı ilk transatlantik seferi sonucunda Doğu Asya kıyılarına ulaştığını sandı. İkinci seferinde, Çine ulaştığını tahayyül etti oysa aslında Küba boyunca ilerlemektiydi. Haiti Adası'nı ise Japonya sanmaktaydı. O nedenle Piri Reis'in haritasındaki Karayip Denizi'nde yer alan çizim ve adlandırmalar Kolomb'un Doğu Asya'ya dair coğrafi imgelemine yansır. Ekolarak Reis bu kıyılarla ilgili başka haritalar da kullanmıştır ki aralarında Portekiz ve İtalyan haritaları da bulunur. Bilim tarihçisi Fuat Sezgin, Portekizlilere ve İtalyanlara atfedilen denizcilik ve kartografi bilgisinin İslam kültür dünyasında üretilen bilimin biraz daha geliştirilmesiyle elde edildiğini vurgularken Piri'nin haritasının da bundan nasiplenmiş olabileceğini dile getirir. Bu konulara dair sorular daha derinlikli çalışmalarla ortaya çıkarılabilir. Elbette ki 1513 haritası tümüyle elimizde olsaydı Reis'in Batı ve Doğu kaynaklarını nasıl harmanladığı daha açık şekilde anlaşılabilirdi. Kimbilir belki bir gün bu haritanın kayıp parçalarının kendisi ya da bu parçalardan yapılmış başka bir harita gün yüzüne çıkar ve Piri Reis'in haritacılığıyla ilgili daha geniş bilgilerle ulaşma şansımız olur.

Kıtab-ı Bahriye

Piri Reis'in diğer eserleri gibi memleketi Gelibolu'da yazmaya başladığı *Kıtab-ı Bahriye*, ağırlıklı olarak Akdeniz kıyılarına odaklanan ancak dünyanın diğer kısımları hak-

kinda da bilgiler içeren oldukça kapsamlı bir eserdir. Reis, eserinin ilk örneğini 1520 / 21 (Hicri 927) yılında tamamlamış ve 1524 yılında, Veziriazam İbrahim Paşa'yı deniz yoluyla Mısır'a götürürken yanına almıştı. Reis'in, yolculuk boyunca ortaya çıkan tehlikeli durumlarda *Bahriye*'ye sık sık başvurduğunu gözlemleyen İbrahim Paşa, ona eserini temize çekip Sultan Süleyman'a sunmasını önerir. İkiyıl içerisinde, eserinidaha kapsamlı hale getiren ve yeniden düzenleyen Reis, 1525 - 26 (Hicri 932) yılında onu Kanuni'ye takdim eder. Yazık ki *Bahriye*'nin bizzat Piri Reis tarafından hazırlanmış orijinalleri günümüze ulaşmadı ancak *Bahriye* yine de en çok kopyalanan Osmanlı eserlerinden oldu, birçok kaptan onunla denize açıldı. Öyle ki bugün bu eserin altmış kadar kopyası dün-

yanın birçok müzeve kütüphanesinde sergilenmekte. Pek çok haritanın eşlik ettiği, bir kısmı nesir, bir kısmı nazım şeklinde yazılmış açıklamalarla birlikte sunulan eser Akdeniz kıyılarını, adalarını, şehirlerini ve limanlarını, onların tarihini, binalarını, faunasını, florasını, meteorolojik koşullarını, denizin derinliğini, sığlığını ve kayalık yerlerini ayrıntılı şekilde betimler. Verdiği bilgiler yalnızca okuduklarına değil aynı zamanda kendi gözlem ve deneyimleri ne dayanır. Özellikle Tunus, Cezayir ve Mısır'dan bahsettiği bölümlerde bu durum daha da belirgindir.

1528 Tarihli Amerika Haritası

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Piri Reis'in 1513 tarihli dünya haritasının kayıpparçalarıaranırkenyineonun

tarafından yapılmış 1528 tarihli başka bir harita parçasına rastlandı. Reis bu haritayı da diğerleri gibi Gelibolu'da çizmişti. İdris Bostan'a göre Reis'in bu dönem kendisinden Piri Kethüda olarak bahsetmesi, onun Gelibolu tersanesinde görevli olabileceğini akla getiriyor.

Amerika kıtasının orta ve kuzey kıyılarını gösteren, asıl boyutunun dörtte biri olduğu düşünülen bu parçada, haritanın hicri 935 yılında (miladi 25 Eylül 1528 - 13 Eylül 1529) Piri Reis tarafından çizildiği yazıyordu. Harita ceylan derisine, on farklı renk kullanılarak bir bölü yirmi milyon ölçeğinde çizilmişti. Altı rüzgâr gülüne sahipti ve 1513 tarihli haritanın aksine bazı hayali adalara yer vermiyordu, bu kez dönenceleri de gösteriyordu. Reis, önceki haritasındaki Küba ve Hispaniola'ya ait bazı hataları bu haritasında düzeltmiş, bir bakıma haritacılığını güncellemişti. Döneminin en iyi örnekleri arasında yer alan bu haritanın, aslen dünya haritası değil de muhtemelen Osmanlı dünyasıyla Amerika kıtası arasındaki coğrafyayı tasvir eden bölgesel bir harita olduğu Ülkelul tarafından işaret edilir. Öyle görünüyor ki Reis, dünyanın giderek önem kazanacak olan bu bölümü hakkında Osmanlı devletini bilgilendirmek istemişti. Osmanlı sultanlığı belki de bu yöne bakamayacak kadar meşgul, başka konulara yoğunlaşmıştı; o esnada Doğu Avrupa'da fetihler peşindeydi, diğer yanda Safevilere karşı yoğun bir savaş vermekteydi.

Piri Reis'in 1528 yılında Gelibolu'da çizdiği harita, 1513 tarihli haritasının kayıp parçaları arasında Topkapı Sarayı'nda bulundu. Günümüzde dörtte birlikisminin ulaştığı sanılan bu harita, yine Amerika kıtasının kıyılarını gösteriyor. Reis, Küba ve Hispaniola'ya ait bazı hatalarını bu haritasında düzeltmiş

تبریز و مدین و دوم ای کاروان
آنها مذکور است این نقش و گوشت
و غیر این کاروان پرده
و تبریز

چهارمین
چهارمین

تبریز معروف نام دارد

لیوان سبکت

قلعه سبکت مذکور
شهری حاله
بدر قشاله نام دارد

قلعه تنزان عرب الفیده در

ماستون

بارغه مذکور
عرب بکریور

ولایت مغرب

Cebellirrar Bogaazı'nın iki yakasındaki Septe (solda) ve Cebel-i Feth (sağ) Limanları.
Septe Kalesi'nin hemen sağındaki yazıda "Kale-i Septe mezkur şimdiki halde
Portaka'ya tabidir" yazır. Reis, Portakal terimiyle Portekizlileri kastetmektedir. Cebel-i
Feth adıyla da bilinen yarımadaya Cebel-i Feth de denir. Moç Cebel Araplar ise Cebel-i
Feth'in güneyinde yer alan bölgeyi ifade eder. "Cebel-i Feth bir yerdedir."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranney.org>

Hint, Kahire ve İdamı

Bu kadar üretken geçen yılların ardından Piri Reis'in hayatının idamla son bulması, Osmanlı tarihinin en talihsiz olaylarından biridir. Piri Reis'in 1546 yılında Süveyş'teki Osmanlı donanmasının başına Hind Kapudanı olarak atandığı bilinmiyor. Bu dönemdeyaptığı en önemli işlerden biri Osmanlı yönetimine karşı Aden'deki isyanı bastırarak 1549'da Aden'in tekrar Osmanlı kontrolü altına girmesini sağlamasıdır. Portekiz'in bölgedeki Osmanlı nüfuzuna ve çıkarlarına yönelik tehditlerini bertaraf etmek amacıyla kendisine 1506 yılından beri Portekiz kontrolü altındaki stratejik öneme sahip Hürmüz Adası'nı kuşatma görevi verildi. Hürmüz'deki Portekiz varlığı Basra Körfezi ve Ki-

zildeniz'deki Osmanlı varlığına karşı önemli tehditti. Portekizler rahat bir biçimde Hürmüz Boğazı'nı kapatarak iki Osmanlı üssü arasındaki trafiği engelleyebilirdi. Portekizlerin bu coğrafyadaki varlığı ayrıca Osmanlı ve Hindistan arasındaki deniz ticaretine de zarar veriyordu. Ayrıca Kanuni, İran'a düzenlediği seferler sırasında destek almayı tasarladığı için, Basra'daki Osmanlı varlığının ve Süveyş ile aradaki deniz trafiğinin güvende olması çok önemliydi.

Büyük ehemmiyetle uygulanması gereken plan gereğince Reis, Süveyş'ten demir alan gemileriyle beraber, Portekizlerin fazla dikkatini çekmeden Basra'ya gidecek ve buradan donanmaya katılan takviye kuvvetleriyle beraber Hürmüz'de

Kuzey Ege kıyıları ve adaları ayrıntılı olarak gösterilmiş. Piri Reis'in memleketi Gelibolu da harita üzerinde işaretlenmiş.

kuşatacak. Ancak işler umulduğu gibi gelişmedi. En başta, Portekizler Basra'ya doğru yola koyulan Osmanlı donanmasından gözcüleri sayesinde haberdar oldu ve Hürmüz'ü olası kuşatmaya karşı hazırlıklı hale getirdiler. Piri Reis'in bu noktada en belirgin hatası, direk Basra'ya gitmek yerine Süveyş'ten demir alan gemileriyle beraber, Portekizlerin yönetimi altındaki Maskat'ı kuşatması ve yağmalaması oldu. Piri Reis yönetimindeki kuvvetler daha sonra Basra'ya girmeden Hürmüz'ü kuşattı. Ancak

Meis Adası ile ilgili Piri Reis şunları yazar:
“Meis Adası Anadolu sahiline beş mil mesafededir. Denizden gelirken
bu adanın nişanı, karşısındaki Anadolu sahillerindeki dağlardır. Rodos,
fethedildiği zaman bu adanın kafirleri Kıbrıs’a kaçtı. Şimdi harap bir
yerdir. Kalenin dışında şimdi kafirler vardır.”

devamlı top atışına rağmen Hürmüz ele geçirilemedi. Reis, Hint kıtasındaki Bassein ve Goa'dan takviye kuvvetlerin yolda olduğu haberini alıyordu. Bunun üzerine kuşatmayı kaldırdı ve Basra'ya geri döndü. Reis bundan sonra yanına üç kadirga alarak Portekizlilerce fark edilmeden Süveyş'e doğru yola çıktı. Üç kadirgadan birini yolda kaybetti ve ancak geriye kalanlarla Süveyş'e ulaşmayı başardı. Gemileri burada bırakarak kara yoluyla Kahire'ye vardı. Kahire'deki Osmanlı valisinin karşısına çıktığında Kanunî'nin fermanıyla idam edildi. Öldüğünde yaşı sekseni aşmıştı. Tüm mal varlığına devlet tarafından el konuldu. Belki de Sultan'a sunduğu haritalarının eskizleri veya sonradan güncellenmiş versiyonları el konulan mallarının arasındaydı. El konulan mülkiyetinin listesi gün yüzüne çıkmadığı veya akademi dünyasına henüz duyurulmadığı için bu konuda bilgisahibideğiliz.

Piri Reis'in aslında neyi amaçladığı ve neden idam edildiği konusunda farklı iddialar mevcut. Bunlardan birine göre Reis, Portekizlilerden rüşvet almıştır. Ancak Portekiz kaynaklarını tarayan Ertuğrul Önalp böyle bir durumun var olmadığını, aksine kaynakların Piri Reis'in mühimmatının bittiğinden ve donanmasının oldukça zarar gördüğünden bahsettiklerini yazar. Zaten Portekiz takviye kuvvetleri de yoldadır ve Reis'in kuşatmaya devam etmesi, Osmanlı donanmasını tamamen kaybetmesi demektir. Kimin örne Bassein'e döndüğünde Kubat Paşa, Reis'in emridi

PİRİ REİS, KEMAL ÖZDEMİR, BAŞKENT OFSET KÜLTÜR YAYINLARI, 1994

KALE KÖYÜ VE KEKOVA

Kekova limanı "Liman-ı Kekova" olarak işaretlenmiş. Kırmızı dağlarıniki tepesindeyse nişan yazıyor. Büyük ihtimalle denizden gelirken adanın tanınması için tepeler bu şekilde işaretlenmiş. Üstteki pusulada yön ve rüzgârlar gösterilmiştir.

ganimetten pay istemiş, reddedilince de Kanuni'ye Piri Reis'i kötüleyen bir mektup yazmıştı. Diğer iddia göreyse Piri Reis'in Süveyş'ten emredildiği şekilde sessizce Basra'ya gitmek yerine yol üzerindeki Maskat'ı yağmalaması ve Basra'daki Osmanlı donanmasıyla buluşmadan doğrudan Hürmüz'e saldırması Kanuni'nin emirlerinin apaçık ihlaliydi ve idam edilmesinin asıl nedeni buydu. Bazılarına göreyse asıl mesele Piri Reis'in yüksek devlet görevlileri arasındaki düşmanlıktır. Kendisine hem başarıları hem de bir zamanlar veziriazam İbrahim Paşa ile yakın dostluğu nedeniyle şile bileyenler vardı. Bu nedenle başta Kubat Paşa olmak üzere Reis'i gözden düşürmek için Osmanlı ekabiri Kanuni'yi ona karşı kıskırtmıştı.

İdamın asıl sebebi ne olursa olsun sonuçta Hürmüz kuşatmasının başarısız olması hem Osmanlı ile Portekiz hem de Osmanlı ile İran ilişkilerini Osmanlı aleyhine etkilemişti. Ne var ki bu olay, Osmanlı'nın Basra Körfezi'nden Sumatra'ya uzanan coğrafyadaki Portekiz varlığına karşı yeniden siyaset üretmesinin sona erdiği anlamına gelmez. Özellikle Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa döneminde Açe ile başlatılan diplomatik ilişkilerin asıl sebebi Güney Asya'daki Portekiz yayılmasıydı. Ancak Sokullu Mehmed Paşa'nın beklenmedik ölümü ve Osmanlı Yemeni'nde baş gösteren birçok sorun nedeniyle Osmanlı, Portekiz kuvvetleriyle baş etme yönünde çok etkili adımlar atamadı.

Önce bir Osmanlı korsanı ve kaptanı, sonra da haritacı olan Piri Reis, dünya tarihinde asıl izini haritaları üzerinden bırakmıştır. Onun haritaları sadece Kolomb'un yolculuklarının izlerini değil aynı zamanda Doğu ve Batı'nın çok renkli, çok dilli ve diğli kültürlerinin Eski ve Yeni Dünya'ya dair coğrafi algısının, coğrafyanın ve geleceğe dair ümitlerinin izini taşır. ●

